

ELS BÉNS AGRARIS DEL CAPÍTOL CATEDRAL DE TARRAGONA ELS ANYS QUARANTES DEL SEGLE XIX

Entre els patrimonis agraris importants del vuit-cents al Camp de Tarragona figura el del Capítol Catedral, adquirit per donacions, deixes i compres en el decurs dels segles d'ençà de la restauració de Tarragona.

En aquest article pretenem, solament, donar una panoràmica d'aquests béns al tombant dels anys quarantes del segle XIX, per la qual cosa no entrem en detalls, potser ho farem en una altra ocasió, tot i que els considerem interessantíssims, car el protagonisme de l'estament eclesiàstic dins el Camp de Tarragona és tal, almenys fins al segle XX, que sense aquest protagonisme resulta impossible assolir una visió històrica de la comarca plenament satisfactòria.

Els tipus de treballs com el present normalment es veuen afectats per una faramalla excessiva de citacions a peu de plana que, per acabar-ho d'arrodonir, resulten reiteratives en la majoria dels casos a causa de la utilització d'unes mateixes fonts. En conseqüència, hem cregut prudent de reduir les notes a les imprescindibles per tal de completar el text¹.

1. Amb tot no podem deixar d'indicar quines han estat les principals fonts documentals que hem utilitzat. Així, de l'Arxiu Capitular, els «*Papeles referentes a derechos del Cabildo a haberes procedentes de los bienes que el Gobierno se incautó en virtud de las leyes desamortizadoras, y que después devolvió*», les «*Relación de los predios rústicos, censos, foros y demás derechos pertenecientes al M. I. Cabildo de Sres. Canónigos de la Sta. Iglesia de Tarragona, cuyas rentas corresponden a la fundación del Sr. Rebollo llamado Canonical, que es administración propia del Cabildo, y cuyo producto líquido es exclusivamente ganable por todos los capitulares en residencia de coro*», «*Relación que comprende los predios rústicos, urbanos, censos y demás derechos pertenecientes a varias fundaciones cuya administración está a cargo del Cabildo, y cuyas rentas líquidas, ganables en residencia, corresponden a todos los residentes de la Iglesia*», «*Relación de los predios que tenía el Ilmo. Cabildo de la Sta. Metropolitana Iglesia de Tarragona en el año 1855, como*

UBICACIÓ DE LA PROPIETAT

La hisenda agrària del Capítol catedral tarragoní l'any 1841 era composta per 359 jornals i 21 quarteres de terra, computables en 220,70 ha², repartits per entre disset municipis dels quals vuit corresponien al Tarragonès, altres vuit al Baix Camp i un a la Conca de Barberà.

Al Tarragonès les finques eren als termes de la Canonja³, el Morell, els Pallaresos, la Pobla de Mafumet, Tarragona, Vilallonga del Camp i Vila-seca, mentre que al Baix Camp ho eren als d'Alforja, Almofter, Cambrils de Mar, Mont-roig del Camp, Reus, Riudecols, Riudoms i la Selva del Camp, i a la Conca de Barberà al de Montblanc.

La majoria, i la part més bona, d'aquestes terres eren al Tarragonès; no oblidem el factor de la proximitat a la capital, i concretament en els municipis de Constantí i Tarragona. En el primer el Capítol posseïa 110 jornals —30 per 100 de la totalitat— dels quals 72 corresponien al Mas de la Ferrerota, mentre que en el segon la tinença arribava als 175 jornals —49 per 100— 92 dels quals constituïen el Mas Arquer, a la Pineda, popularment conegut com el Mas dels Canonges.

EXPLOTACIÓ DE LA HISENDA

El Capítol portava econòmicament la seva heretat pels sistemes d'arrendament a particulars i d'administracions, de cada una de les quals s'encarregava un canonge.

*devueltos por el Estado en 1845, renta que de ellos sacaba», l'«Estado que comprende los predios rústicos urbanos, censos y demás propiedades pertenecientes a la Administración llamada de las Comunes Distribuciones que pertenece al Cabildo y al Gremio de Comensales y Beneficiados juntamente, cuyo producto liquido es ganable en residencia y en igual porción a cada residente de la Iglesia». D'aquest arxiu també hem consultat els lligalls corresponents a les administracions de Constantí, la Pineda, Riudecols i Riudoms, així com els llibres d'actes i de carteria. De l'Arxiu Històric Arxidiocesà no hem deixat de considerar l'inventari dels «Documentos pasados al Ordinario por la administración de la Provincia de Tarragona», així com la documentació de les juntes diocesanes dels anys 1836 a 1845. De l'Arxiu d'Hisenda hem vist l'«Inventario de los Bienes Nacionales no vendidos». De l'Arxiu Històric Provincial, els manuals notariais núms. 985-997 de Joaquim Fàbregas i Caputo, núms. 944, 1042-1051 de Joaquim Cortadellas, núms. 853-858 de Francesc Salas i Soler, núms. 911-912 de Josep Folch i núms. 882-893 de Vicent Fontanilles. Per últim cal dir que també hem utilitzat les col·leccions del *Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona* dels anys 1841 a 1846 servats als arxius de les corporacions municipal i provincial de Tarragona.*

2. A raó de 335 jornals de 60,84 a, 24 jornals —els de Montblanc— a 48, 96 a i 21 quarteres a 24,50 àrees.

3. Ara integrat al de Tarragona.

De les vuitanta-quatre finques⁴ que l'any 1841 tenia el clergat catedral, catorze eren portades per administració i la resta arrendades. Les encarregades a l'administració eren les més extenses —Ferrerota, finques de Constantí, el Mas Arquer— mentre que les donades a arrendament oscil·laben entre el jornal i els quatre jornals.

L'any 1840 les quantitats pagades pels arrendataris més els líquids de les administracions proporcionaren al Capítol la suma de 66.624 rals 29 morabatins⁵, d'on s'han de deduir les despeses, el total de les quals desconeixem, ocasionades pel pagament de diversos censos, cadastre, obligacions testamentàries, secretaria i escriptori, deu per cent del collector, neteja i recomposició de sèquies i mines, etc.

Cal remarcar que el rendiment econòmic de l'explotació canviava constantment a causa, entre d'altres, de l'estat dels conreus, de les collites, dels preus del mercat, del cost de les feines d'explotació, etc. Així, per exemple, el guany produït per l'administració de les terres de Riudecols l'any 1838 fou de 174 lliures 15 sous 11 diners, mentre que l'any 1841 en resultà menys de la meitat⁶, o els ingressos de la Ferrerota els quals, del maig del 1840 a l'agost del 1841, assoliren les 1.602 lliures 8 sous 7 diners, mentre que els de setembre del 1841 fins a l'abril del 1842 foren de 2.198 lliures 10 sous 8 diners.

TIPUS DE CONREUS

La dedicació de les terres capitulars la donem en el quadre núm. 1, però, ens cal dir que, els 24 jornals de bosc constitueixen la finca de Montblanc⁷, on hi havia els pous de neu de la Pasquala⁸; que gairebé la totalitat dels jornals d'horta eren al terme de Tarragona —partides de les Parellades, Pedrera, Rec Major, la Roca i la Volta—; que les terres de les quals ignorem la dedicació eren a Vilallonga del Camp i al Morell; que els 61,5 jornals sembrats de secà, erm i vinya, pertanyien al Mas dels Canonges i que la quasi totalitat dels jornals plantats de garrofers i oliveres, oliveres, oliveres i figueres, oliveres

4. Vegeu l'apèndix.

5. Remarquem que en aquest total hi manca la renda de sis finques, de les quals no hem pogut localitzar el producte.

6. Finques nús. 76 a 79 de l'apèndix.

7. Núm. 84 de l'apèndix.

8. La renda d'aquesta finca prové de la venda de gel.

i garrofers, vinya i sembrats de secà, vinya i garrofers i vinya i oliveres, corresponien a la Ferrerota i al Mas Arquer o dels Canonges⁹.

QUADRE NÚM. 1. *Dedicació de les terres del Capítol de Tarragona*

Tipus de conreu	Jornals
bosc	24
garrofers i oliveres	2 5/8
horta	112
oliveres	45
oliveres i figueres	8
oliveres i garrofers	25 1/2
sembrats de secà	4
sembrats de secà, erm i vinya	61 1/2
vinya	10
vinya i sembrats de secà	2
vinya i garrofers	4 1/4
vinya i oliveres	60 1/2
ignorat	21 quarteres
	<hr/>
	359 jornals 21 quarteres

BENEFICIARIS DE LES RENDES DELS BÉNS AGRARIS

El patrimoni agrari propietat o a cura del Capítol tarragoní és indiscutiblement important, però aquesta condició queda menystinguda pel fet d'anar la renda no a una sola mà, com hauria estat en el cas de pertànyer a un únic propietari, sinó a diverses, puix que s'havia de repartir entre l'arquebisbe¹⁰, les set dignitats¹¹, els vint-i-un canonges, els vint-i-tres comensals i els quaranta beneficiats que componien el clergat catedral, encara que no tots els integrants d'aquest gaudien de la mateixa part de renda. Així, dels 66.624 rals 29 morabatins que produïren, segons els nostres càlculs, l'any 1840 les terres capitulars,

9. En aquestes relacions el primer nom correspon al conreu dominant. Ho donem així, perquè ens resulta impossible dir quina superfície ocupava cada un, ja que, per exemple, en un jornal i mig dels indicats com d'oliveres i figueres, figuren trenta oliveres i una figuera.

10. Gaudia d'una canongia, d'ençà de la Nova Planta, del clergat catedral, atorgada per l'arquebisbe Lario, de l'any 1768.

11. Eren les d'ardiaca major, prior, sagristà menor, degà, ardiaca de Vila-seca, hospitaler i infermer.

49.151 rals 29 morabatins provenien de finques el benefici de les quals corresponia exclusivament a les dignitats i als obtentors de canongies i solament 17.473 rals de les propietats comunes a tot el clergat ¹².

IMPORTÀNCIA DELS BÉNS AGRARIS DINS EL CONJUNT DE LES RENDES CAPITULARS

Si observem el quadre núm. 2, compost amb les mitjanes de les diferents rendes del Capítol en la dècada 1826-1835, veurem que la produïda per les finques agràries únicament representa l'11 per 100

QUADRE NÚM. 2. *Mitjana de la renda del Capítol corresponent a la dècada 1826-1835*

Origen de la renda	Totals en rals	Percentatge
Finques urbanes ¹³	13.201-18	2,86
Finques rústiques	49.560-3	10,76
Delmes	234.620-32	50,94
Censals i laudemis	163.109-18	35,42
	460.492-3	99,98

del total i que la part fonamental dels ingressos dels canonges prové —86 per 100— del delme i dels censals. Concloem, doncs, que el Capítol catedral tenia un patrimoni agrari respectable —de latifundista—, altra cosa no es pot dir de 359 jornals dels quals 112 són d'horta, però incapaç d'atendre per ell sol les despeses del culte de la catedral metropolitana i primada i les necessitats dels seus propietaris.

L'ALIENACIÓ DEL PATRIMONI

Pel Reial decret del 2 de setembre del 1841 les propietats del clergat secular de l'Estat espanyol passaren a ésser béns nacionals, la qual cosa significà per al Capítol catedral tarragoní la pèrdua de la major part dels seus béns rústics, i també dels urbans, els quals, a

12. Remarquem que la quantitat corresponent a les dignitats i als canonges, a la qual cal afegir la part corresponent dels 17.473 rals, s'atança força als 49.560 rals de la renda mitjana percebuda per aquest sector del clergat catedral en el decenni 1826-1835.

13. L'any 1841 les finques urbanes produïren 17.473 rals.

partir del maig del 1842, foren posats en venda o arrendats en benefici dels interessos de l'Estat.

L'alienació afectà seixanta-una de les vuitanta-quatre finques que componien els béns agraris¹⁴, les quals assoliren en venda la quantitat de 1.165.934 rals. Les vint-i-tres finques no alienades, a les quals cal afegir la sort de 61,25 jornals del Mas Arquer no venuda, foren retornades al Capítol l'any 1845 de resultes del decret del 26 de juliol del 1844 que declarava suspesa l'alienació dels béns del clergat secular i de les comunitats de monges a fi de procurar l'estabilitat del país i també a causa que les vendes no havien estat capaces de «levantar el crèdit del Estado de la postración y abatimiento en que por diversas causas se hallaba sumergido»¹⁵.

Entre les finques alienades destaca el Mas de la Ferrerota que encara avui presideix la partida del mateix nom a l'antic terme de Centcelles¹⁶. Aquesta hisenda fou adquirida per dos compradors, car tretze de les disset sorts en què fou dividida se les féu seves, entre dues subhastes diferents, la vídua Lloveras de Tarragona¹⁷, i la resta dels lots¹⁸ els adquirí, per 23.721 rals, la també tarragonina Tecla Sabater i Altès.

Pel que fa a l'altra gran propietat agrària capitular, el Mas Arquer o dels Canonges, cal dir que, dividit en dotze sorts, fou posat a la venda l'any 1843; Concepció Alberich en comprà nou fraccions¹⁹, mentre que Josep Ballaresca i Bové n'adquirí una²⁰ i Antoni Berga una altra²¹. En definitiva, d'aquesta hisenda foren venudes totes les subdivisions menys la primera²² que, retornada al Capítol, fou de nou desamortitzada l'any 1855 a causa de la llei de l'1 de maig, que posava en venda, entre d'altres, béns de l'Estat, del clergat i de les mans mortes.

SALVADOR-J. ROVIRA I GÓMEZ

14. Vegeu l'apèndix.

15. Respecte de les finques no alienades cal dir que nou tal volta no ho foren a causa que, posseint-les el Capítol a carta de gràcia, els antics propietaris encara tenien l'opció de recuperar-les, i aquesta complicació degué retreure els possibles adquiridors.

16. R. AMIGÓ I ANGLÈS, *Els topònims del terme municipal i del poble de Constantí*, Tarragona, Institut Ramon Berenguer IV, 1968, p. 84.

17. Finques núms. 2.1 a 2.13 de l'apèndix.

18. Finques núms. 2.14 a 2.19 de l'apèndix.

19. Les finques 59.2 — 59.6, 59.8, 59.10 — 59.12 de l'apèndix.

20. La finca 59.7 de l'apèndix.

21. La finca 59.9 de l'apèndix.

22. La finca 59.1 de l'apèndix.

APENDIX

RELACIÓ DELS BÉNS AGRARIS DEL CAPÍTOL CATEDRAL DE TARRAGONA

Municipi	N.º finca	Superfície jornals	Taxació rs.	Preu venda rs.	Renda rs.
La Canonja	1	3/4	4.800	8.300	160
Constantí	2.1	35	180.292	316.733	11.200
»	2.2	1 1/4	6.662		
»	2.3	1	3.998		
»	2.4	1	4.797		
»	2.5	1 1/8	5.340		
»	2.6	1 1/8	5.360		
»	2.7	1 1/8	5.360		
»	2.8	1 1/8	5.362		
»	2.9	1 1/2	7.462		
»	2.10	4 1/2	3.998		
»	2.11	3 1/2	6.131		
»	2.12	3 1/2	2.937		
»	2.13	3 1/2	2.675		
»	2.14	3	2.140		
»	2.15	2 3/4	2.940		
»	2.16	1	5.116		
»	2.17	1 1/2	8.531		
»	2.18	4 3/4	3.998		
»	3	20		no alienada	administració
»	4	7		no alienada	administració
»	5	7		no alienada	administració
»	6	2		no alienada	administració
»	7	1		no alienada	160
»	8	1	carta de gràcia	no alienada	61-28
El Morell	9	5 quarteres		no alienada	480
Els Pallaresos	10	1		no alienada	—
La P. Mafumet	11	3		no alienada	771
Tarragona					
(Horta Gran)	12	1		no alienada	256
»	13	3	4.584	4.618	853-11
Tarragona					
(1.ª Parellada)	14	2	24.000		800
»	15	1	19.200	61.761	416
»	16	1	8.295		276-17
»	17	2	20.774	23.601	692-17
»	18	1 1/2	19.239	no alienada	640

Municipi	N.º finca	Superfície jornals	Taxació rs.	Preu venda rs.	Renda rs.
Tarragona					
(2.ª Parellada)	19	1	10.239	11.941	373-11
»	20	1	20.160	23.811	298-23
»	21	1			341-23
Tarragona					
(3.ª Parellada)	22	1	12.800	13.000	426-23
»	23	1	10.645	10.655	320
»	24	1	10.800	10.800-17	373-11
»	25	1 1/2	10.800	10.800	416
»	26	1 1/4	9.600	10.001	373-12
»	27	1 1/4	11.200	11.201	373-12
Tarragona					
(4.ª Parellada)	28	1 1/2	14.400	19.451	480
»	29	1 1/2	14.400	19.451	480
»	30	1 1/2	11.199	11.200	373-11
»	31	1 1/2	14.400	15.141	373-11
»	32	2	19.200	19.610	640
»	33	3	—	no alienada	960
»	34	1 1/2	14.400	14.500	480
»	35	1 1/2	10.645	10.645	480
»	36	1 1/4	8.011	8.011	400
»	37	1 1/4	10.738	12.225	400
Tarragona					
(La Pedrera)	38	1	13.440	13.441	480
»	39	1 1/2	—	no alienada	480
»	40	2 1/2	—	no alienada	933-20
»	41	1	—	no alienada	448
»	42	2	—	no alienada	746-23
Tarragona					
(La Pineda)	43.1	61 1/4	180.946	no alienada	15.000
»	43.2	2 5/8	7.655		
»	43.3	1 13/16	4.264		
»	43.4	4 11/16	9.771		
»	43.5	2 3/4	5.069		
»	43.6	5 1/4	9.540		
»	43.7	3 3/4	6.502		
»	43.8	4 1/6	7.035		
»	43.9	3 3/16	5.596		
»	43.10	3	5.863		
»	43.11	2 1/3	4.656		
»	43.12	2 1/8	3.837		
Tarragona					
(Rec Major)	44	1/2	—	no alienada	266-23
»	45	3 1/2	32.010	no alienada	1.226-23
»	46	1	—	no alienada	120

Municipi	N.º finca	Superfície jornals	Taxació rs.	Preu venda rs.	Renda rs.
»	47	1	—	no alienada	256
»	48	3	—	no alienada	1.066-22
»	49	2	34.553	70.100	960
Tarragona (La Roca)	50	1	50.092-32	53.648	373-11
»	51	1			426-23
»	52	1/2	carta de gràcia	no alienada	128
»	53	3	33.471	45.924	1.120
»	54	2			746-23
»	55	2	17.968	19.451	746-23
»	56	2	21.281	24.011	746-23
»	57	3	33.600	33.601	960
»	58	2	18.245-10	no alienada	640
»	59	4 1/4	9.600	20.601	—
Tarragona (La Volta)	60	2	21.281	no alienada	640
Vilallonga del Camp	61	4 1/2 quart.	—	no alienada	800
»	62	4	—	no alienada	746-23
»	63	5	—	no alienada	746-23
»	64	2 1/2	—	no alienada	853-11
Vila-seca	65	—	carta de gràcia	no alienada	213-11
»	66	—	carta de gràcia	no alienada	85-11
»	67	—	carta de gràcia	no alienada	85-11
»	68	—	carta de gràcia	no alienada	426-23
Alforja	69	—	carta de gràcia	no alienada	—
Almoster	70	1	—	no alienada	430
Cambrils	71	8	—	no alienada	640
Mont-roig	72	3/4	4.799	4.800	213-11
Reus	73	3 1/2	66.449	100.200	800
»	74	1	—	no alienada	426-23
»	75	1 1/2	—	no alienada	400
Riudecols	76	4	—	no alienada	871
»	77	4	—	no alienada	
»	78	1	—	no alienada	
»	79	1	—	no alienada	
Riudoms	80	9	—	no alienada	1.813-11
»	81	2	—	no alienada	
»	82	6	—	no alienada	
»	83	2	—	no alienada	
Montblanc	84	24	—	no alienada	322-32

